

İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ KAYGI DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Examining the Occupational Anxiety Levels of Students of Faculty of Islamic Sciences According to Certain Variables

Ali KUŞCALI

Arş. Gör., Aksaray Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı,
Aksaray, Türkiye

*Res. Assist., Aksaray University, Faculty of Islamic Education, Department of Islamic
History, Aksaray, Turkey*

alikuscali@hotmail.com | <https://orcid.org/0000-0003-3610-4453>

📌 Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 28.04.2019

Kabul Tarihi / Accepted: 21.06.2019

Yayın Tarihi / Published: 30.06.2019

” **Atıf / Cite as:** Kuşcalı, Ali. “İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Kaygı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”. *Mütefekkir* 6/11 (2019): 193-210. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.584413>.

© **Telif / Copyright:** Published by Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Aksaray University Faculty of Islamic Education,68100, Aksaray, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

📄 **İntihal / Plagiarism:** Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir. This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ KAYGI DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Öz

Kaygı, bireyin günlük yaşantısında sergileyeceği davranışlar üzerinde negatif etkilere yol açan olumsuzluklara verilen genel isimdir. Kaygı seviyesi yüksek bireylerin huzursuzluk yaşamaması, iletişimlerinde aksamaların ortaya çıkması gibi hususlar söz konusu olabilmektedir. Var olan çeşitli kaygı türleri arasında mesleki kaygı da önemli bir yer tutmaktadır. Mesleki kaygı, bireyin mesleği dolayısıyla sahip olduğu kaygıları anlatmaktadır. Bu çalışma öğretmen adayı olan İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin mesleki kaygılarını ölçmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde öğrenim gören 302 katılımcı üzerinde, yüz yüze anket uygulaması gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre mesleki kaygılarının daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda mesleki kaygı alt faktörlerinden "mesleki yeterlik kaygısı" ile "öğrenci kaygısı" ve "meslektaş kaygısı" ile "öğrenci kaygısı" arasında yüksek düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kaygı, Kaygı Düzeyi, Mesleki Kaygı, Öğrenci Kaygısı, İslami İlimler.

Examining the Occupational Anxiety Levels of Students of Faculty of Islamic Sciences According to Certain Variables

Abstract

Anxiety is a general term used for negativities which affect daily life behaviors of the individual negatively. Individuals with higher anxiety levels may feel uncomfortable and have interruptions in communication. Among various types of anxiety, occupational anxiety has an important place. Occupational anxiety denotes anxieties felt by the individual due to her/his occupation. This study was implemented for the purpose of measuring the occupational anxiety levels of students receiving education in the Faculty of Islamic Sciences, who are considered preservice teachers. In the study, data were collected by applying face-to-face questionnaires to 302 participants receiving education in Aksaray University Faculty of Islamic Sciences. The data acquired in the study reveal that female participants have higher occupational anxiety levels, compared to male participants. Also, there is a high-level correlation between "occupational competence anxiety" and "student anxiety"; "colleague anxiety" and "student anxiety", which are among the sub-factors of occupational anxiety.

Keywords: Anxiety, Anxiety Level, Occupational Anxiety, Student Anxiety, Islamic Sciences.

GİRİŞ

Günlük yaşamın olağan durumunun aksamasının önünde çeşitli unsurlar söz konusu olabilmektedir. Bu negatif durumlardan biri de kaygıdır. Kaygı, zaman zaman bireyin içsel faktörlerinden zaman zaman da dışsal, çevresel faktörlerden kaynaklanmaktadır. Kaynağı ne olursa olsun, kaygı bireyin iletişim ve çevre uyumları üzerinde sorunlar oluşturabilmektedir.

Bu özellikleri dolayısıyla kaygı bireyin huzursuzluk yaşamasına, yaşamın çeşitli evrelerinde belirsizlik duymasına, zorluklarla karşılaşmasına yol açarak uyum süreci ve sosyalleşmeye dair olumsuzlukların kaynağı haline gelebilmektedir.

Günümüzde kentleşmede yaşanan yoğunluk, teknoloji baskın yaşam koşulları, üretimden çok tüketime odaklanan toplumsal yapı ve tüketim anlayışı gibi nedenlerden dolayı insanların kaygı içerisinde yaşadıkları söylenebilir. Ayrıca kentleşme ve teknoloji sebebiyle kalabalıklar içinde gerçekleşen yalnız yaşam ya da bireysel yalnızlaşma ve yabancılaşma kaygı düzeyinde artışa, derinleşmeye yol açmaktadır.

Çeşitli kaygı türleri söz konusudur. Bu kaygı türleri arasında üzerinde en çok durulan kaygı türlerinden biri olan mesleki kaygı bu çalışmanın temel dayanak noktasını oluşturmaktadır. Mesleki kaygı, bireyin mesleki koşullar, ortamlar ve meslektaş grupları gibi bazı alanlarla ilgili sahip olduğu kaygıyı anlatmak için kullanılır. Bireyin günlük yaşantısının süre olarak pek çoğunu kaplayan iş ortamları, bu geniş zaman dilimi dolayısıyla diğer alanlar üzerinde de baskın ve belirleyici olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, kişilerin günlük zamanlarının çoğu iş ortamlarında geçtiğinden mesleki kaygı durumu yaşamın öteki alanlarına da etki etmektedir.

Öğretmenlik mesleği de bu süreçten payını almaktadır. Pek çok öğretmenlik branşında yaşanan kaygı durumu İslami İlimler Fakültesi mezunlarının atanabilecekleri Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği ile Meslek Dersleri Öğretmenliği branşlarında da söz konusu olabilmektedir.

Bu nedenle çalışma, İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin mesleki kaygılarını araştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Aksaray Üniversitesi'nde öğrenim gören 302 katılımcı üzerinde yüz yüze anket uygulaması ile elde edilen verilerle katılımcıların mesleki kaygı durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada frekans analizlerine ilaveten, değişkenler arasındaki farklılığı göstermek için T Testi, ANOVA testleri, değişkenlerin ilişkilerini test etmek için de korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir.

1. MESLEKİ KAYGI

Gündelik hayatta kaygı ve korku kavramları birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu kavramlar arasında bazı farklar vardır. Korku anlık, hemen oluverecek tehlikelere karşı gösterilen bir tepki iken, kaygı ise daha çok gelecekte karşılaşma ihtimali olan tehlikelere karşı gösterilen bir tepkidir.¹ Yine kaygı; kişinin karşılaştığı herhangi bir sebep olmasına rağmen bilinçdışının aktif olmasıyla kişinin yaşadığı tedirginlik, huzursuzluk ve gelecek korkusu şeklinde kendini gösteren evrensel bir olgudur.²

Başka bir tanıma göre kaygı, kişinin yaşamında karşılaştığı olumsuz durumlarda veya kişiyi sıkıntıya sokacak hallerde görülen fiziksel ve zihinsel

¹ Ertuğrul Köroğlu, *Kaygılarımız Korkularımız Nedir? Nasıl Baş Edilir?* (Ankara: HYB Yayıncılık, 2012), 3-4.

² Rasim Bakırcıoğlu, *İlköğretim Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2005), 124.

belirtileri olan psikolojik bir duygudur. Yani kaygı duygusal bir reflekstir ve gelecek eğilimlidir.³

Gerçek ise kaygıyı, herkesin yaşayabileceği doğal bir his ve kaynağını günlük yaşamdan alarak her bireyin deneyimlediği doğal bir duygu olarak tanımlamaktadır. Duygusal bir konu olan kaygı, belirsizlikten kaynaklanır ve bireyin her döneminde karşısına çıkabilir.⁴

Aktan da, kaygıyı kişide bulunduğu halde tarif edemediği hisler olarak tanımlamaktadır. Tarif edilemeyen bu hisler, kişilerde bir takım ruhsal veya fiziksel işaretlerle kendini belli eder. Ayrıca bu his kişide ruhsal ve fiziksel olarak, içinde bulunduğu hal nedeniyle, memnuniyetsizlik, çevresine karşı kendini iletişime kapama ve bulunduğu ortamdan ayrılma gibi tezahürlerde kendini gösterir. Bu durum bireyin rutin yaşam akışını aksattığı gibi onun, çevresiyle iletişim kurmasında da birtakım endişeleri yaşamasına sebep olur.⁵

Peki kaygıyı ortaya çıkaran nedenler nelerdir? Bu soruya Cüceloğlu şu dört başlıkta cevap vermektedir. 1-Desteğin Çekilmesi: Kişi, alışageldiği çevreden uzaklaşması sonucu kaygı yaşar. Çünkü daha önce hayatı paylaştığı insanlar ve yaşadığı çevre onun hayatının bir parçasıyken, hiç tanımadığı bir çevrede mevcut destekleri yoktur.

2-Olumsuz bir sonucu beklemek: Yeterli hazırlık yapmadan imtihana giren bir kişi, düşük not alacağı kaygısını yaşar.

3-İç çelişki: Bir kimse inandığı ve değer verdiği bir düşünceyle, sergilediği davranış arasında bir çelişki meydana gelince kaygı yaşar. Ve mevcut çelişkiyi ortadan kaldırıncaya kadar, kaygı duymaya devam eder.

4-Belirsizlik: Kişinin gelecekte neyle karşılaşacağı konusundaki belirsizlik, en önemli kaygı sebeplerindendir. Gelecekte olumsuz bir durumla karşılaşma ihtimali bu kaygıyı arttırır. Tam bu noktada yaşanan bu kaygı, kişiye faydalı mıdır yoksa zararlı mıdır? Bu soruyu cevaplayabilmek için kaygının derecesini ve başarılması hedeflenen görevin zorluk derecesini bilmek gerekir. Zor ve karmaşık bir vazifeyi gerçekleştirmede, kaygının kişiye zarar verdiği gözlemlenirken, basit bir işlemi gerektiren durumlarda orta seviyedeki bir kaygı ise vazifeyi tamamlama açısından faydalı bulunmaktadır.⁶

Meslek kavramına gelince, “insanlara yararlı mal ve hizmet üretebilmek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, belli bir eğitimle edinilen sistemli bilgi ve becerilere dayalı, kuralları toplumca belirlenmiş etkinlikler bütünü,

³ Veysel Çakmak, *İletişim Kaygısı ve Sosyal Medya* (Konya: Eğitim Yayınevi, 2018), 40-41.

⁴ Merve Gerçek, “Mesleki Kaygı ve Kariyer Uyumluluğu Arasındaki İlişkiler: Öğretmen Adayları Açısından Bir İnceleme”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20/2 (2018): 298.

⁵ Ercan Aktan, “Sosyal Medya ve Sosyal Kaygı: Sosyal Medya Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi* 11/2 (2018): 35-36.

⁶ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015), 277-278.

insanların belli bir süre eğitim aldıktan sonra kendi hayatlarını sürdürebilmeleri amacıyla iş yaptıkları uğraşı alanı” olarak tanımlanabilir.⁷

Mesleki kaygı ile alakalı net bir tanım ortaya koymayan Fuller, öğretmen adaylarının mesleğe ilişkin kaygılarını ben-merkezli kaygılar, görev-merkezli kaygılar ve öğrenci-merkezli kaygılar olmak üzere üç ana başlıkta toplamıştır. Ben-merkezli kaygıların odak noktasında, bireyin kendisi varken, Görev-merkezli kaygıların odak noktasında ise, bireyin öğreticilik görevi vardır. Son olarak öğrenci-merkezli kaygıların merkezinde ise, öğrenciler vardır.⁸ Öğretmen adaylarının çoğu eğitim ve öğretim faaliyetlerini gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği ve öğrencileri etkileyip etkilemeyeceği konusunda doğal olarak endişe yaşarlar. Bazılarında ise bu kaygı hiç görülmemeyebilir. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinin gereklerini yerine getirebilmeleri için öncelikli olarak kendine, mesleğine ve öğrenciye yönelik duydukları kaygıyı ortadan kaldırılabilmeleri gerekir.

Taşğın’a göre de eğer öğretmenler, mesleklerine karşı hissettikleri mesleki kaygılarından sıyrılabilirlerse asli görevleri olan gelecek nesilleri yetiştirme konusunda yüksek özgüvene, kendilerini her alanda yeterli görerek bunu faaliyetlerine yansıtabilmeye sahip olabilirler, tam olarak mesleklerine başlamaları, mesleklerine karşı hissettikleri mesleki kaygılarından uzaklaşmış olmalarına bağlıdır.⁹

Öğretmen adaylarının meslekle ilgili kaygıları özellikle mezuniyet aşamasında, atanma, Kamu Personeli Seçme Sınavı veya iş bulma zamanlarında zirveye çıkar.¹⁰ Kimi çevreler bu dönemlerde yaşanan kaygıyı olumsuz bir durum olarak değerlendirirken Yeşilyaprak, kaygının başarıyı etkileyen bir faktör olduğunu belirtmektedir. O kişide hiçbir kaygı yaşanmaması durumunda başarıya dair bazı problemlerin yaşanabileceğini vurgularken, başarıya ulaşmak için kişiyi çalışmaya sevk edecek kontrollü bir kaygıyı gerekli görür.¹¹

⁷ Ercan Yılmaz, “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”, *Eğitim Bilimine Giriş*, ed. Emin Karip (Ankara: Pegem Akademi, 2007), 317- 336.

⁸ F.F. Fuller, “Concerns of Teachers: A Developmental Conceptualization”, *American Educational Research Journal* 6 (1969): 207-226; Belirli dönemlerde yoğunlaşan bu kaygılarla ilgili daha geniş bilgi için bk. Türkdoğan, Saniye Can, *Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğini Tercih Etmelerinde Etkili Olan Faktörlere Göre Meslek Kaygıları* (Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, 2014), 10-14; Ahmet Bozdam, *Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008), 4-6.

⁹ Özden Taşğın, “Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Okuyan Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 14/2 (2006): 679-686.

¹⁰ Hasan Atmaca, “Almanca, Fransızca ve İngilizce Öğretmenliği Bölümlerinde Okuyan Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygıları”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish and Turkic* 8/10 (2013): 67-76.

¹¹ Binnur Yeşilyaprak, *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri: Gelişimsel Yaklaşım* (İstanbul: Nobel Yayınları, 2008), 202-203.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Literatür incelendiğinde ülkemizde üniversitelerde eğitim gören çeşitli branşlardaki öğretmen adaylarının farklı kaygılara sahip olduklarının ortaya konulduğu söylenebilir.

Örneğin, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2010-2011 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında hazırlık sınıfında öğrenim gören 131'i kız, 65'i erkek toplam 196 öğrenci ile gerçekleştirilen araştırmada İlahiyat Fakültesinde, hazırlık sınıflarında verilen Arapça eğitimi değerlendirilmiştir. Buna göre öğrencilerin yabancı dil yetkinlik beklentilerinin düşük, yabancı dil öğrenme kaygı düzeylerinin ise öğrenmeyi etkileyebilecek düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir.¹²

Kaya ve Varol tarafından On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeyleri ve kaygı düzeylerine etki eden bazı etmenler 234 kız ve 284 erkek öğrenci olmak üzere toplam 518 öğrenciye uygulanmıştır. Öğrencilerin kaygı düzeyleri sınıf, bölüm, cinsiyet, medeni durum, ekonomik durum, çalışma durumu ve başarı durumu açısından değerlendirilmiştir. Kayda değer sonuçların tespit edildiği çalışmada öğrencilerin sınıflarına göre, bölümlere göre, cinsiyete göre, medeni duruma göre, ekonomik düzeye göre sonuçlar ortaya konulmuştur. Buna göre öğrencilerin sınıflarına göre kaygı düzeyleri arasında önemli bir farklılığa rastlanmamışken kız öğrencilerin kaygı düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine ekonomik düzeylerinin düşen katılımcılarda, kaygı düzeylerinin yükseldiği tespit edilmiştir.¹³

Gümrükçü, Bilgici ve Deniz'in okul öncesi öğretmen adaylarının üzerinde yapmış oldukları çalışmalarında adayların ben merkezli kaygı, görev merkezli kaygı, öğrenci merkezli kaygı ve toplam kaygı puanı seviyelerinin "çok az" olduğunu tespit etmişlerdir. Dolayısıyla okul öncesi öğretmen adaylarının gelecek endişelerinin az olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca kendisinin başarısız olduğunu düşünen okul öncesi öğretmen adaylarının, kendisini başarılı gören adaylara kıyasla öğretmenlik mesleğiyle alakalı daha çok kaygı hissettiklerini belirtmişlerdir.¹⁴

Doğan ve Çoban'ın birlikte eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ve kaygı düzeylerinin belirlenmesi, tutum ve kaygı arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine yaptıkları bir diğer araştırmada, öğrencilerin yaşadıkları kaygıların düşük, tutumların olumlu olduğu

¹² Adem Korukçu - H. Yusuf Acuner, "İlahiyat Fakültesi Arapça Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Yabancı Dil Yetkinlik Beklentisi ve Yabancı Dil Öğrenme Kaygısı -Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği-", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2012): 191-211.

¹³ Mevlüt Kaya - Kübra Varol, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeyleri ve Kaygı Nedenleri (Samsun Örneği)", *Ondokuz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2004): 191-211.

¹⁴ Bahar Gümrükçü Bilgici - Ümit Deniz, "Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Gelecek Kaygılarının İncelenmesi", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24/5 (2016): 2353-2372.

ifade edilmiştir. Ayrıca tutum ile kaygı arasında düşük düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilirken, kaygı düzeyi yüksekliğinin, iş bulma konusunda karamsarlık yaşayanlarda olduğu vurgulanmıştır.¹⁵

Uygun ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerini ortaya çıkarmak üzere yapılan araştırma sonucunda da cinsiyetin mesleki kaygı üzerinde en etkili faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kız öğretmen adaylarının, erkek öğretmen adaylarına göre daha az kaygılı oldukları görülmüştür. Ayrıca mesleki kaygı üzerinde ailenin yaşadığı yerleşim yerinin büyüklüğü, ailelerin gelir düzeyi ve eğitim alınan üniversitenin etkili olduğu gözlenmiştir.¹⁶

Yılmaz ise İlahiyat Fakültesinde pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin, öğretmenlik mesleğine yaklaşımları ile onların kaygı durumlarına tesir eden etkenleri araştırmıştır. Pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerde, bu eğitimi almadan önce var olan kimi kaygıların, eğitim aldıktan sonra azaldığı saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin pedagojik formasyon eğitimi alan aday öğretmenlerin bu eğitimle beraber öğrenci merkezli kaygılarını etkilediği, formasyon derslerinin içeriklerinin, öğrencilerdeki öğrenci merkezli kaygılarını azalttığı hatta kaygıları kontrol altına almalarında yardım ettiği sonucuna ulaşmıştır.¹⁷

3.YÖNTEM

Bu araştırmada İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin mesleki kaygı durumlarının çeşitli değişkenler açısından ele alınarak ortaya konulmasını amaçlamaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Kaygı günlük ilişkilerden kurumsal süreçlere kadar geniş bir alanı kapsayan olgudur. Mesleki kaygı da mesleğin bireylerin hayatındaki önemi göz önüne alındığında son derece hayati bir kaygı türü olarak belirmektedir. Geleceğin öğretmenleri arasında yer alacak olan İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin mesleki kaygı düzeylerini ortaya koymak bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Araştırmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile Meslek Dersleri Öğretmenliği adayı olan öğrencilerin kaygı kaynaklarının neler olduğunun tespit edilmesi ve ortadan kaldırılmasına dair varılacak çıkarımlar araştırmanın önemini göstermektedir.

¹⁵ Türkan Doğan - Aysel Esen Çoban, "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Eğitim ve Bilim* 34/153 (2009): 157-168.

¹⁶ Kamil Uygun v.dğr., "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 11/21 (2016): 417-436.

¹⁷ Macit Yılmaz, "İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri", *Bilimname* 28/1 (2015): 287-310.

3.2. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma genel tarama modeline göre gerçekleştirilmiş, çalışmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasında karşılaştırmalı ilişkisel tarama yapılmıştır. Veriler, katılımcıların sosyal ve demografik özellikleri ile mesleki kaygıları arasındaki ilişki ve farklılıklar ortaya konulmak amacıyla toplanmıştır.

3.3. Araştırmanın Örneklem Seçimi ve Veri Toplama Aracı

Araştırma, örnekleme ulaşımın kolay olması nedeniyle Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde hazırlık sınıfı dahil, diğer tüm sınıflarda öğrenim gören 316 öğrenci üzerinde yüz yüze anket uygulanması şeklinde gerçekleştirilmiş, 14 anket formu çeşitli nedenlerle analize tabi tutulmamış, 302 anketin analizi yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçek, Uygun vd.'nin, (2016) "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi" isimli çalışmasında kullandığı Mesleki Kaygı Ölçeği'nden faydalanılarak oluşturulmuştur. 32 soruluk Likert tipi yargılardan oluşan ölçek, 6 alt faktörden oluşmaktadır. "Öğrenci Kaygısı faktörü" 12, "Meslektaş Kaygısı Faktörü" 6, "Mesleki Yeterlik Kaygısı Faktörü" 5, "Belirsizlik Kaygısı Faktörü" 4, "Atanma Kaygısı Faktörü" 3, "Sosyal Kaygı Faktörü" 2 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki ifadeler "1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum" biçiminde yöneltilmiştir. Soru formunda ayrıca katılımcılara cinsiyet, sınıf, mezun oldukları lise ile ilgili sorular da yöneltilmiştir.

Faktörler	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	Güvenilirlik
Öğrenci Kaygısı	12.18	38.06	.929
Meslektaş Kaygısı	2.54	7.94	.796
Mesleki Yeterlik Kaygısı	1.80	5.62	.809
Belirsizlik Kaygısı	1.37	4.29	.677
Atanma Kaygısı	1.27	3.39	.865
Sosyal Kaygı	1.13	3.54	.669
Toplam		63.47	
KMO Örneklem Yeterliğinin Ölçülmesi: .916; Barlett Küresellik Testi: $X^2=4925.638$, $df=496$, $p=.000$			

Tablo 1: Faktör Öz Değerleri, Açıklanan Varyansları ve Güvenilirliği

Ölçeğin faktör gruplarının sınıflandırılma ve değerlendirilmesinde Varimax rotasyonlu tablo dikkate alınmıştır. Faktör analizine tabi tutulan maddelerin özdeğeri 1'den daha büyük ve minimum yüklenme büyüklüğü olarak 0.40 kriteri kullanılmıştır. Analiz sonucunda ortaya çıkan altı faktör, toplam varyansın % 63.47'sini açıklamaktadır. Sonuçlara göre öğrenci kaygısı faktörü toplam varyansın % 38.06'sını açıklayan en önemli faktördür. Meslektaş kaygısı faktörü % 7.94, mesleki yeterlik faktörü % 5.62, belirsizlik kaygısı faktörü % 4.29, atanma kaygısı faktörü 3.39, sosyal kaygı faktörü ise 3.54

oranında toplam varyansa katkı yapmaktadır.

MESLEKİ KAYGI ÖLÇEĞİ		$\bar{x}$	SD	Fak-tör Yük-leri
1= Kesinlikle Katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum.				
Öğrenci Kaygısı				
1	Öğrencilerimin beni sevmemesinden kaygılıyım.	2.32	1.13	.768
2	Öğrencilerimle empati kuramamaktan kaygılıyım.	2.25	1.18	.760
3	Problemlı öğrenciler ile başa çıkamamaktan kaygılıyım.	2.76	1.23	.731
4	Öğrencilerimden saygı görememekten kaygılıyım.	2.44	1.21	.698
5	Öğrencilerimin sorunlarının farkına varamamaktan kaygılıyım.	2.72	1.21	.692
6	Sınıfta otorite sağlayamamaktan kaygılıyım.	2.25	1.12	.677
7	Sınıfta öğretimi organize edememekten kaygılıyım.	2.37	1.03	.660
8	Öğrencilerimle iletişim kuramamaktan kaygılıyım.	2.39	1.27	.637
9	Öğrencilerimin derse ilgisini çekememekten kaygılıyım.	2.62	1.17	.585
10	Etkin bir sınıf yönetimi için yeterli olamamaktan kaygılıyım.	2.38	1.13	.578
11	Derste bilgi ve becerilerimi öğrencilerime aktaramamaktan kaygılıyım.	2.63	1.20	.482
12	Öğrencilerime etkin değerlendirme yöntemleri uygulamamaktan kaygılıyım.	2.63	1.14	.481
Meslektaş Kaygısı				
13	Meslektaşlarımın alan bilgimi yetersiz bulmalarından kaygılıyım.	2,53	1.14	.746
14	Velilerin beni yetersiz bulmalarından kaygılıyım.	2.44	1.13	.731
15	Sınıfta ders anlatırken kontrol amaçlı (okul müdürü, müfettiş, vs. tarafından) izleniyor olmaktan kaygılıyım.	2.25	1.15	.683
16	Okul yönetiminin bana adil davranmamasından kaygılıyım.	2.83	1.24	.589
17	Okulda öğrenci veya meslektaşlarım tarafından şiddete maruz kalmaktan kaygılıyım.	2.00	1.08	.584
18	Öğrencilerimin bilemeyeceğim bir soruyu sorduklarında panik yaşamaktan kaygılıyım.	2.76	1.25	.493
Mesleki Yeterlik Kaygısı				
19	Öğrenciye iyi bir model olamamaktan kaygılıyım.	2.29	1.24	.734
20	Sıkıcı bir öğretmen olmaktan kaygılıyım.	2.26	1.24	.627
22	Okulda benden mesleğimin gerektirdiği özellikleri taşıyamamaktan kaygılıyım.	2.34	1.21	.603
22	Bilgilerimi öğrenciye aktaramamaktan kaygılıyım.	2.77	1.64	.573
23	Öğrencilerimin mesleki bilgilerimi yetersiz bulmalarından kaygılıyım.	2.81	1.15	.519
Belirsizlik Kaygısı				
24	Derslerimde öğretim yöntem ve tekniklerini yerinde kullanamamaktan kaygılıyım.	2.53	1.11	.703
25	Öğretmenlik mesleğini seçmemde kararsızlık yaşamaktan kaygılıyım.	2.59	1.32	.567
26	Bireysel farklılıkları göz önüne alarak ders işleyememekten kaygılıyım.	2.56	1.09	.560
27	Hazırlıksız derse girmekten kaygılıyım.	2.80	1.20	.467

MESLEKİ KAYGI ÖLÇEĞİ		$\bar{x}$	SD	Faktör Yükleri
1= Kesinlikle Katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum.				
Atanma Kaygısı				
28	Atama sınavı sonucu herhangi bir yere atanamamaktan kaygılıyım.	3.74	1.29	.908
29	Atama sınavından düşük not almaktan kaygılıyım.	3.63	1.27	.895
30	Atama sınavı sonucu istediğim bir yere atanamamaktan kaygılıyım.	3.63	1.29	.832
Sosyal Kaygı				
31	Mesleğimde kendimi geliştireceğim olanakları bulamamaktan kaygılıyım.	2.76	1.26	.764
32	Görev yaptığım çevreye uyum sağlayamamaktan kaygılıyım.	2.50	1.23	.669

Tablo 2: Katılımcıların Sosyal Medya Bağımlılık Eğilimleri

Tablo 2’den elde edilen sonuçlar ışığında katılımcılar, atanma kaygısı faktörü altındaki “Atama sınavı sonucu herhangi bir yere atanamamaktan kaygılıyım” (A.O.=3.74), “Atama sınavından düşük not almaktan kaygılıyım” (A.O.=3.63), “Atama sınavı sonucu istediğim bir yere atanamamaktan kaygılıyım” (A.O.=3.63) yargılarına diğer yargılardan daha fazla katıldıklarını ifade etmiştir. Bu sonuç, katılımcıların mesleki diğer kaygı türleri ile kıyaslandığında, atanmaya dair kaygılarının daha baskın olduğunu göstermektedir. Bir diğer deyişle İslami ilimler fakültesi öğrencilerin mesleki kaygılarına dair en önemli alt faktör atanmaya ilişkin yaşadıkları kaygıdır. Bu kaygının temel bileşenlerini ise sınav kaygısı, istediği yere atanamama gibi algılar oluşturmaktadır. Buna karşın meslektaş kaygısı faktörü altındaki “Okulda öğrenci veya meslektaşlarım tarafından şiddete maruz kalmaktan kaygılıyım.” (A.O.=2.00), aynı faktör altındaki “Sınıfta ders anlatırken kontrol amaçlı (okul müdürü, müfettiş, vs. tarafından) izleniyor olmaktan kaygılıyım.” (A.O.=2.25) ve öğrenci kaygısı faktöründeki “Öğrencilerimle empati kuramamaktan kaygılıyım.” (A.O.=2.25), “Sınıfta otorite sağlayamamaktan kaygılıyım.” (A.O.=2.25), mesleki yeterlik kaygısı faktöründeki “Sıkıcı bir öğretmen olmaktan kaygılıyım.” (A.O.=2.26) yargılarına ortalamanın altında bir katılım sergilendiği görülmektedir. Bu sonuçlar incelendiğinde katılımcıların kendilerinin aktif rol oynayacağını düşündüğü türden eylemlerde kaygı düzeyinin daha düşük olduğu söylenebilir. Bir diğer anlatımla katılımcıların kendilerine dair algıları söz konusu olduğunda yüksek bir motivasyona sahip olduğu görülmektedir. Bu motivasyon sayesinde katılımcıların gerek öğrenci gerekse meslektaşlarıyla iyi bir iletişimde bulunacağına dair güvene sahip oldukları düşünülebilir. Dahası katılımcıların öğrencileriyle empati kurarak, sınıf içerisinde kontrolü sağlayabileceğine dair inanç besledikleri; öğrencisiyle empati kurabilmesi sayesinde sıkıcı bir öğretmen profilinden uzak, duygudaş bir öğretmen olacaklarını düşündüklerini söylemek yerinde olacaktır.

Öğrenci Kaygısı	Betimleyici İstatistikler			Analiz
	N	$\bar{x}$	SD	
Cinsiyet				T Testi t=-2.31 df=300 p=.030
Erkek	92	2.35	.88	
Kadın	210	2.58	.73	
Öğrenim Görülen Sınıf				ANOVA F=1.00 df=4 p=.403
Hazırlık Sınıfı	18	2.66	.78	
Birinci Sınıf	67	2.57	.79	
İkinci Sınıf	38	2.62	.83	
Üçüncü Sınıf	54	2.56	.70	
Dördüncü Sınıf	125	2.41	.78	
Mezun Olunan Lise				ANOVA F=.416 df=3 p=.741
İmam-Hatip Lisesi	229	2.52	.80	
Düz Lise	48	2.44	.65	
Açık Lise	8	2.73	.71	
Meslek Lisesi	15	2.44	.96	

Tablo 3: Öğrenci Kaygısı Faktörüne Dair Bulgular

Tablo 3'ten elde edilen sonuçlara göre cinsiyet ile öğrenci kaygısı faktörü arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle erkek katılımcılar ile kadın katılımcılar arasında öğrenciye dair hissedilen kaygı baz alındığında anlamlı bir farklılığın varlığı görülmektedir ($t=-2.31$, $df=300$, $p=.030$). Buna göre kadın katılımcıların (A.O.=2.58) erkek katılımcılara göre (A.O.=2.35) daha yüksek öğrenci kaygısına sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Kadınlar ve erkekler arasında görülen yapısal farklılıkların elde edilen sonuç üzerinde temel belirleyici olduğu görüşü ileri sürülebilir. Ayrıca mesleki bakış açısı ve geleceğe dair duyulan bazı korkuların kadınlarda erkeklerde olduğundan daha baskın rol oynamasının da sonuçlar üzerinde belirleyici role sahip olduğu ifade edilebilir.

Buna karşın katılımcıların öğrenim gördükleri sınıf ile öğrenci kaygısı faktörü arasında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir. ($F=1.00$, $df=4$, $p=.430$). Benzer şekilde mezun olunan lise ve öğrenci kaygısı faktörü arasında da anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. ($F=.416$, $df=3$, $p=.741$). Buna göre katılımcıların öğrenim gördükleri sınıf ve mezun oldukları lise öğrenci kaygıları üzerinde bir farklılığa yol açmamaktadır.

Meslektaş Kaygısı	Betimleyici İstatistikler			Analiz
	N	$\bar{x}$	SD	
Cinsiyet				T Testi t=-3.42 df=300 p=.001
Erkek	92	2.28	.91	
Kadın	210	2.63	.78	
Öğrenim Görülen Sınıf				ANOVA F=1.13 df=4 p=.343
Hazırlık Sınıfı	18	2.82	.56	
Birinci Sınıf	67	2.51	.88	
İkinci Sınıf	38	2.57	.95	
Üçüncü Sınıf	54	2.61	.82	
Dördüncü Sınıf	125	2.43	.81	
Mezun Olunan Lise				ANOVA

İmam-Hatip Lisesi	229	2.52	.88	F=.188 df=3 p=.904
Düz Lise	48	2.58	.67	
Açık Lise	8	2.56	.61	
Meslek Lisesi	15	2.40	.81	

Tablo 4: Meslektaş Kaygısı Faktörüne Dair Bulgular

Tablo 4 incelendiğinde cinsiyet değişkeni ile meslektaş kaygısı faktörü arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır ($t=-3.42$, $df=300$, $p=.001$). Yani erkekler ile kadınlar arasında meslektaşlara dair duyulan kaygı düzeyleri arasında anlamlı fark vardır. Sonuçlar baz alındığında kadınların (A.O.=2.63) erkeklere nazaran (A.O.=2.28) gelecekteki meslektaşlarına dair kaygılarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Analiz öğrenim görülen sınıfa göre yapıldığında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Bununla birlikte hazırlık sınıfında öğrenim görenlerin (A.O.=2.82), birinci sınıf (A.O.=2.51), ikinci sınıf (A.O.=2.57), üçüncü sınıf (A.O.=2.61), dördüncü sınıf (A.O.=2.43) öğrencilerine göre daha fazla meslektaş kaygısına sahip oldukları söylenebilir. Hazırlık sınıfı ile dördüncü sınıfta öğrenim görenler arasında ortaya çıkan fark, bu görüşü destekler niteliktedir. Benzer durum mezun olunan lise değişkeninde de söz konusudur. İmam-Hatip Lisesinden mezun olan öğrencilerin (A.O.=2.52), meslek lisesi öğrencileri (A.O.=2.40), ile kıyaslandığında meslektaş kaygısını daha fazla taşıdığı ifade edilebilir.

Meslekî Yeterlik Kaygısı	Betimleyici İstatistikler			Analiz
	N	$\bar{x}$	SD	
Cinsiyet				T Testi $t=-2.41$ $df=300$ $p=.322$
Erkek	92	2.28	1.11	
Kadın	210	2.58	.91	
Öğrenim Görülen Sınıf				ANOVA $F=1.35$ $df=4$ $p=.251$
Hazırlık Sınıfı	18	2.76	.90	
Birinci Sınıf	67	2.62	1.20	
İkinci Sınıf	38	2.62	.94	
Üçüncü Sınıf	54	2.46	.85	
Dördüncü Sınıf	125	2.36	.93	
Mezun Olunan Lise				ANOVA $F=.205$ $df=3$ $p=.893$
İmam-Hatip Lisesi	229	2.47	1.02	
Düz Lise	48	2.55	.85	
Açık Lise	8	2.70	.51	
Meslek Lisesi	15	2.49	1.06	

Tablo 5: Meslekî Yeterlik Kaygısı Faktörüne Dair Bulgular

Diğer alt faktörlerde olduğu gibi Tablo 5'e göre Meslekî Yeterlik Kaygısında da cinsiyet değişkeni ile anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. ($t=-2.41$, $df=300$, $p=.322$). Bu verilere göre erkekler ile kadınlar arasında mesleki yeterlik kaygısına dair duyulan kaygı düzeyleri arasında da anlamlı farklılık görülmemiştir. Ancak katılımcıların öğrenim gördükleri sınıf ile mesleki yeterlik kaygısı faktörü arasında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir. ($F=1.35$, $df=4$, $p=.251$). Yine, mezun olunan lise ve mesleki yeterlik kaygısı faktörü arasında da anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. ($F=.205$, $df=3$, $p=.893$).

Belirsizlik Kaygısı	Betimleyici İstatistikler			Analiz
	N	$\bar{x}$	SD	
Cinsiyet				T Testi t=-1.05 df=300 p=.486
Erkek	92	2.54	.89	
Kadın	210	2.65	.82	
Öğrenim Görülen Sınıf				ANOVA F=.210 df=4 p=.933
Hazırlık Sınıfı	18	2.54	.79	
Birinci Sınıf	67	2.61	.90	
İkinci Sınıf	38	2.72	.90	
Üçüncü Sınıf	54	2.64	.79	
Dördüncü Sınıf	125	2.60	.83	
Mezun Olunan Lise				ANOVA F=.456 df=3 p=.714
İmam-Hatip Lisesi	229	2.64	.85	
Düz Lise	48	2.49	.79	
Açık Lise	8	2.71	.41	
Meslek Lisesi	15	2.55	1.02	

Tablo 6: Belirsizlik Kaygısı Faktörüne Dair Bulgular

Diğer alt faktörler ile cinsiyet değişkeni arasında ortaya çıkan durum belirsizlik kaygısı faktöründe gözlenmemektedir. Bir diğer ifadeyle belirsizlik kaygısı ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık söz konusu değildir (t=-1.05, df=300, p=.486). Elde edilen verilere göre kadınların (A.O.=2.65) erkeklere göre (A.O.=2.54) belirsizlik kaygılarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Değerlendirme öğrenim görülen sınıfa göre yapıldığında, anlamlı farklılığın olmadığı görülmektedir (F=.210, df=4, p=.933). Bununla birlikte ikinci sınıf öğrencilerinin (A.O.=2.72), hazırlık sınıfı (A.O.=2.54), birinci sınıf (A.O.=2.61), üçüncü sınıf (A.O.=2.64), dördüncü sınıf (A.O.=2.60) öğrencilerine göre daha fazla belirsizlik kaygısına sahip oldukları söylenebilir. Mezun olunan lise değişkeni incelendiğinde açık lise mezunu öğrencilerin diğer lise-lerden mezun olan öğrencilerden daha fazla belirsizlik kaygısı hissettiği ortaya çıkmıştır (Tablo 6).

Atanma Kaygısı	Betimleyici İstatistikler			Analiz
	N	$\bar{x}$	SD	
Cinsiyet				T Testi t=-1.94 df=300 p=.011
Erkek	92	3.47	1.27	
Kadın	210	3.74	1.07	
Öğrenim Görülen Sınıf				ANOVA F=.706 df=4 p=.589
Hazırlık Sınıfı	18	3.71	1.21	
Birinci Sınıf	67	3.56	1.06	
İkinci Sınıf	38	3.44	1.17	
Üçüncü Sınıf	54	3.72	1.09	
Dördüncü Sınıf	125	3.75	1.18	
Mezun Olunan Lise				ANOVA F=.401 df=3 p=.752
İmam-Hatip Lisesi	229	3.67	1.17	
Düz Lise	48	3.72	1.04	
Açık Lise	8	3.25	1.20	
Meslek Lisesi	15	3.68	.98	

Tablo 7: Atanma Kaygısı Faktörüne Dair Bulgular

Tablo 7'ye göre cinsiyet ile atanma kaygısı arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı göze çarpmaktadır. Yani kadın katılımcılar ile erkek katılımcılar arasında atanmaya dair hissedilen kaygı dikkate alındığında anlamlı bir farklılığın varlığı görülmektedir ($t=-1.94$, $df=300$, $p=.011$). Bu verilere göre kadın katılımcıların (A.O.=3.74) erkek katılımcılara kıyasla (A.O.=2.47) daha yüksek atanma kaygısına sahip oldukları sonucu dikkati çekmektedir.

Atanma kaygısına dair elde edilen veriler, öğrenim görülen sınıfa göre değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($t=.706$, $df=4$, $p=.589$). Sonuçlar incelendiğinde öğrenim hayatına yeni başlayan hazırlık sınıfı öğrencilerinde (A.O.=3.71), birinci sınıf (A.O.=3.56) ve ikinci sınıf (A.O.=3.44) öğrencilerine göre atanma kaygısının görece yüksek olduğu, bir diğer ifadeyle birinci ve ikinci sınıfta kaygı seviyesinin azaldığı görülmektedir. Ancak üçüncü sınıf (A.O.=3.72) ve dördüncü sınıfta (A.O.=3.75) kaygı seviyesinin tekrar arttığı gözlenmektedir. Bu sonuçlar üzerinde hazırlık sınıfı öğrencilerinin fakülte eğitimine yeni başlamalarından dolayı ortaya çıkan belirsizlik kaynaklı kaygı oluşumu gerçekleştiği; bunun aksine üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinde ise eğitim hayatının sona erecek olması ile birlikte ortaya çıkacak olan belirsizlik durumundan ötürü yüksek kaygı gerçekleştiği ifade edilebilir. Bağımlı değişken atanma kaygısı ile bağımsız değişken mezun olunan lise arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($F=.401$, $df=3$, $p=.752$). Atanma kaygısı faktörüne mezun olunan lise değişkeni üzerinden bakıldığında düz lise mezunlarının diğer lise mezunlarına göre kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir (Tablo 7).

Sosyal Kaygı	Betimleyici İstatistikler			Analiz
	N	$\bar{x}$	SD	
Cinsiyet				T Testi $t=-3.71$ $df=300$ $p=.322$
Erkek	92	2.34	1.14	
Kadın	210	2.77	1.04	
Öğrenim Görülen Sınıf				ANOVA $F=1.54$ $df=4$ $p=.190$
Hazırlık Sınıfı	18	3.25	.97	
Birinci Sınıf	67	2.58	1.04	
İkinci Sınıf	38	2.63	1.11	
Üçüncü Sınıf	54	2.65	1.00	
Dördüncü Sınıf	125	2.58	1.14	
Mezun Olunan Lise				ANOVA $F=.197$ $df=3$ $p=.898$
İmam-Hatip Lisesi	229	2.62	1.10	
Düz Lise	48	2.75	1.00	
Açık Lise	8	2.68	.75	
Meslek Lisesi	15	2.56	1.30	

Tablo 8: Sosyal Kaygı Faktörüne Dair Bulgular

Sosyal kaygı faktörüne ait veriler incelendiğinde cinsiyet, öğrenim görülen sınıf ve mezun olunan lise değişkenleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır (Tablo 8).

Buna ilaveten öğrenim görülen sınıf açısından konuya yaklaşıldığında

hazırlık sınıfında öğrenim gören katılımcıların (A.O.=3.25), diğer sınıflarda öğrencilerine göre sosyal kaygılarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun kaynağının hazırlık sınıfındaki öğrencilerin öğrenim hayatına yani başlamaları dolayısıyla sosyalleşmelerini henüz gerçekleştirememiş olmalarıdır denilebilir.

Faktörler Arası Korelasyon Analizi	Öğrenci Kaygısı	Meslektaş Kaygısı	Mesleki Yeterlik Kaygısı	Belirsizlik Kaygısı	Atanma Kaygısı	Sosyal Kaygı
Öğrenci Kaygısı	1					
Meslektaş Kaygısı	.729**	1				
Mesleki Yeterlik Kaygısı	.790**	.712**	1			
Belirsizlik Kaygısı	.699**	.571**	.539**	1		
Atanma Kaygısı	.196**	.207**	.136**	.153**	1	
Sosyal Kaygı	.477**	.794**	.423**	.335**	.146*	1

Tablo 9: Alt Faktörler Arası Korelasyon Analizi (pearson r)

** : $p < 0.01$ level

Mesleki kaygı faktörleri arasındaki ilişki durumunu ortaya koyabilmek için korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir (Tablo 9). Elde edilen sonuçlar, en yüksek korelasyonun mesleki yeterlik kaygısı ile öğrenci kaygısı arasında olduğu göstermektedir ($r = .729$, $p < 0.01$). İki değişken arasında pozitif yönde, anlamlı ve güçlü bir ilişkinin olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu sonuç, mesleki yeterlik kaygısının artmasının öğrenciye dönük kaygının da artacağını göstermesi bakımından önemlidir. Aynı zamanda, bir diğer güçlü ilişki meslektaş kaygısı ile öğrenci kaygısı arasında ortaya çıkmaktadır ($r = .729$, $p < 0.01$). Bu sonuç da meslektaş kaygısının artmasının öğrenciye dönük kaygıyı da artıracağını göstermektedir denilebilir. Araştırmada elde edilen bulgular çerçevesinde belirsizlik kaygısı ve öğrenci kaygısı arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki ortaya konulmuştur. Bununla birlikte katılımcıların belirsizlik kaygıları ile meslektaş kaygıları arasında da orta düzeyde güçlü, pozitif ve anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya çıkmaktadır ($r = .571$, $p < 0.01$). Bu sonuç da katılımcıların yaşadıkları belirsizlik durumundaki artışın meslektaşları ile yaşayacakları ilişkilerdeki kaygı seviyelerini artıracığını göstermektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kaygı, bireysel ilişkilerin ve kişinin kendisi, çevresi, olaylara bakış açısı hususlarıyla ilgili yaşanan olumsuzlukları içermektedir. Kaygı kavramı korkuyu ve endişeyi beraberinde getirmektedir. Bireylerin ihtiyaçlarına bakıldığında temel ihtiyaçlarından sonra bir meslek sahibi olma ve istihdam edilme yer almaktadır. Bu ihtiyacı giderip gidermeme korkusu da mesleki kaygıyı ön plana çıkarmaktadır.

Bahse konu olumsuzluklar bireyin çeşitli düzeylerde belirsizlik, çekinme, uzaklaşma, yalnızlaşma, performans düşüklüğü yaşamasına yol açmaktadır. Dolayısıyla kaygı bireysel potansiyelin yeteri düzeyde sergilene-memesine de neden olmaktadır. Bu yönü ile bakıldığında kaygının bireysel yeteneğin engellenmesi açısından olumsuzluğa sahip olduğu söylenebilir. Yani genç nüfus bireysel yetenekler yerine mesleki kaygı düzeyinin yüksek olması sebebiyle istihdam edileceği alana göre kariyer planlamasını gerçekleştirmektedir. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında var olan kaygı düzeyi bireylerin tercihleri üzerinde temel belirleyici olmaktadır.

Dolayısıyla geniş bir yelpazede tesire sahip olan kaygı kişinin aile çevresini etkilediği gibi mesleki alanı da etkilemektedir. Günümüzde üniversiteler insanlara bilgi aktararak onları yönlendirmekte aynı zamanda insanların mesleki eğitimine de önemli katkısı olmaktadır. Bu bakış açısıyla araştırma Aksaray Üniversitesi'nde öğrenim gören İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin mesleki kaygılarını değerlendirmek üzere yapılmıştır.

Araştırmada 302 katılımcıya mesleki kaygı düzeylerini tespit edebilmek amacıyla yöneltilen mesleki kaygı ölçeği ile veriler toplanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçek, faktör analizi neticesinde 6 alt boyut üzerinden değerlendirilmiştir. Toplam varyansın en önemli kısmını açıklayan (% 38,06) öğrenci kaygısı, meslektaş kaygısı (%7.94), mesleki yeterlik kaygısı (%5.62), belirsizlik kaygısı (%4.29), atanma kaygısı (%3.39), sosyal kaygı (%3.54) faktörleri ölçekten elde edilen alt boyutları oluşturmaktadır. Araştırmada ortaya konulan analizler bu alt faktörler üzerinden değerlendirmeye alınmıştır.

Elde edilen bulgular çerçevesinde, cinsiyet ile öğrenci kaygısı faktörü arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmiştir. Buna göre kadın katılımcılar erkeklere göre, öğrenci bağlamı daha yüksek kaygıya sahiptir. Aynı faktör etrafında öğrenim görülen sınıf ile mezun olunan lise değişkenleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Meslektaş kaygısı bağlamında konuya yaklaşıldığında ise yine, kadın katılımcıların erkeklere göre daha yüksek kaygı düzeyine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Benzer şekilde öğrenim görülen sınıf ve mezun olunan lise değişkenleri ile meslektaş kaygısı arasında anlamlı bir farklılık ortaya konulmamıştır. Mesleki yeterlik açısından yapılan analizler neticesinde ise cinsiyet, öğrenim görülen sınıf, mezun olunan lise değişkenleri arasında yine anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Aynı durum, belirsizlik kaygısı faktöründe de elde edilmiştir. Bir diğer deyişle cinsiyet, öğrenim görülen sınıf, mezun olunan lise, değişkenleri ile belirsizlik kaygısı faktörü arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Buna karşın atanma kaygısı faktörü ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık söz konusu iken; öğrenim görülen sınıf ve mezun olunan lise değişkenleri arasında anlamlı bir fark mevcut değildir. Cinsiyet açısından anlamlı farklılığın sebebi kadın katılımcıların erkeklere göre

daha yüksek atanma kaygısına sahip olmalarıdır. Sosyal kaygı faktörü perspektifinden yapılan değerlendirme sonucunda da bağımlı ve bağımsız değişken arasında anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır.

Bununla birlikte araştırmada mesleki kaygı ölçeği alt faktörleri arasında yapılan korelasyon analizi sonucu en yüksek ilişkinin sosyal kaygı ve meslektaş kaygısı faktörleri arasında olduğu tespit edilmiştir. İki faktör arasında pozitif yönde, anlamlı ve güçlü bir ilişki söz konusudur. İkinci en önemli ilişkinin öğrenci kaygısı ve meslektaş kaygısı faktörleri arasında olduğu ortaya çıkmıştır. İki faktör arasında pozitif yönde anlamlı ve güçlü bir ilişki söz konusudur.

Araştırmada ayrıca katılımcıların çevresel etkenlerden dolayı yaşadığı kaygı düzeyinin daha yüksek olmakla birlikte kendisine dair etkenler söz konusu olduğunda ise kaygı düzeyinin daha düşük seviyede olduğu ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Aktan, Ercan. "Sosyal Medya ve Sosyal Kaygı: Sosyal Medya Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi* 11/2 (2018): 35-36.
- Atmaca, Hasan. "Almanca, Fransızca ve İngilizce Öğretmenliği Bölümlerinde Okuyan Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygıları", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish and Turkic* 8/10 (2013): 67-76.
- Bakırcıoğlu, Rasim. *İlköğretim Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2005.
- Bozdam, Ahmet. *Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008.
- Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015.
- Çakmak, Veysel. *İletişim Kaygısı ve Sosyal Medya*. Konya: Eğitim Yayınevi, 2018.
- Doğan, Türkan - Çoban, Aysel Esen. "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Eğitim ve Bilim* 34/153 (2009): 157-168.
- Fuller, F. F.. "Concerns of Teachers: A Developmental Conceptualization". *American Educational Research Journal* 6/2 (1969): 207-226 .
- Gerçek, Merve. "Mesleki Kaygı ve Kariyer Uyumluluğu Arasındaki İlişkiler: Öğretmen Adayları Açısından Bir İnceleme". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20/2 (2018): 297-312.
- Gümrükçü Bilgici, Bahar - Deniz, Ümit. "Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Gelecek Kaygılarının İncelenmesi". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24/5 (2016): 2353-2372.
- Kaya, Mevlüt - Varol, Kübra. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeyleri ve Kaygı Nedenleri (Samsun Örneği)". *Ondokuz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2004): 191-211.
- Korukçu, Adem - Acuner, H. Yusuf. "İlahiyat Fakültesi Arapça Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Yabancı Dil Yetkinlik Beklentisi Ve Yabancı Dil Öğrenme Kaygısı -Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği-". *Hitit üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2012): 191-211.

- Köroğlu Ertuğrul. “*Kaygılarımız Korkularımız Nedir? Nasıl Baş Edilir?*”. Ankara: HYB Yayıncılık, 2012.
- Taşđın Özden. “Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Okuyan Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 14/2 (2006): 679-686.
- Türkdoğan, Saniye Can. *Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğini Tercih Etmelerinde Etkili Olan Faktörlere Göre Meslek Kaygıları*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, 2014.
- Uygun, Kamil - Avaroğulları, Muhammet - Oran, Mehmet. “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi”. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 11/21 (2016): 417-436
- Yeşilyaprak, Binnur. *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri: Gelişimsel Yaklaşım*. İstanbul: Nobel Yayınları,, 2008.
- Yılmaz, Ercan. “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”. *Eğitim Bilimine Giriş*. Ed. Emin Karip. Ankara: Pegem Akademi, 2007.
- Yılmaz, Macit. “İlahiyat Fakültesi Mezunlarına Verilen Pedagojik Formasyon Eğitiminin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkileri”, *Bilimname* 28/1 (2015): 287-310.